

HET ZILVEREN ELFJE *MELANGYNA LUCIFERA* NIEUW VOOR NEDERLAND EN BELGIË (DIPTERA: SYRPHIDAE)

Elias de Bree, Frank van de Meutter & Jonas Mortelmans

Het is 8 april, een koude voorjaarsdag in Arnhem. Er moet, ondanks het koude weer, toch even bij die ene bloeiende boswilg worden gestopt om naar zweefvliegen te kijken. Na vijftien minuten wachten zweeft er een klein vliegje voorbij. Al snel verdwijnt deze in het vangnet. Thuis wordt duidelijk dat het om een nieuwe soort voor Nederland gaat: *Melangyna lucifera*. Geïnspireerd door deze vangst werd besloten om ook in België op zoek te gaan. Dit resulteerde een paar weken later in een Belgische vangst van een vrouwtje *M. lucifera*, een nieuwe soort voor België.

INLEIDING

In het vroege voorjaar van 2013 ving de eerste auteur een afwijkend mannetje van het zweefvliegengenus *Melangyna* in Arnhem. Op basis van een Deens artikel van Bygebjerg (2011) kwam *M. lucifera* Nielsen, 1980 als enige mogelijkheid naar voren, een nieuwe soort voor de Nederlandse fauna.

Na e-mailcontact met Frank van de Meutter en Jonas Mortelmans wordt besloten om ook in België op zoek te gaan naar *M. lucifera*.

Figuur 1. Habitus van het mannetje *Melangyna lucifera* gevangen nabij Arnhem. Alle foto's John Smit.
Figure 1. Habitus of the male *Melangyna lucifera* caught near Arnhem. All photos John Smit.

Op 24 april gaan we met zijn drieën naar Recht (Hautes Fagnes). Het is een fantastische voorjaarsdag en er wordt veel spectaculairs gevangen. Op enkele bloeiende wilgen tellen we 49 vrouwtjes van *Melangyna barbifrons* (Fallén, 1817), een mannetje en twee vrouwtjes *Cheilosia morio* (Zetterstedt, 1838) en twee vrouwtjes *Cheilosia orthotricha* Vujic & Claussen, 1994. Tussen de vele *Melangyna lasiophthalma* (Zetterstedt, 1843) blijkt de spectaculairste vondst van de dag verscholen te zitten: een vrouwtje *M. lucifera*, een nieuwe soort voor België.

HERKENNING

Melangyna lucifera lijkt sterk op het wilgenelfje *M. lasiophthalma*. De volgende kenmerken zijn bruikbaar om de soorten in het veld uit elkaar te houden. Mannetjes van *M. lucifera* hebben een brede kop, waardoor de hoek tussen de ogen in bovenaanzicht groter dan 90 graden is (fig. 2). Bij *M. lasiophthalma* is het hoofd niet zo breed en is de hoek tussen de ogen ongeveer 90 graden (fig. 3). Ook *M. pavlovskyi* lijkt op de twee hiervoor genoemde soorten vanwege de bestoven frons. Ze is te onderscheiden door de geheel zwarte sternieten bij de vrouwtjes en de lange oogbeharings. Net als *M. lasiophthalma* heeft het mannetje van *M. pavlovskyi* een kleinere ooghoek dan *M. lucifera*. Bij vrouwtjes *M. lucifera* is de

Figuur 2. Kop van *Melangyna lucifera*, mannetje.
Figure 2. Head of *Melangyna lucifera*, male.

Figuur 3. Kop van *Melangyna lasiophthalma*, mannetje.
Figure 3. Head of *Melangyna lasiophthalma*, male.

Figuur 4. Scheen van middenpoot vrouwtje *Melangyna lucifera*.
Figure 4. Tibia of middle leg of female *Melangyna lucifera*.

Figuur 5. Scheen van middenpoot vrouwtje *Melangyna lasiophthalma*.
Figure 5. Tibia of middle leg of female *Melangyna lasiophthalma*.

scheen van de middenpoot geheel geel (fig. 4), terwijl deze een donkere ring heeft bij typische *M. lasiophthalma*. Afwijkende exemplaren van *M. lasiophthalma* kunnen een nagenoeg geheel gele middenscheen hebben (fig. 5). Deze zijn dan te onderscheiden aan de vorm van de vlekken op tergiet drie en vier. Deze vlekken zijn bij *M. lucifera* dicht zilverachtig bestoven en zijn toegespitst richting het midden van het achterlijf. Bij *M. lasiophthalma* zijn deze vlekken slechts heel licht bestoven en afgerond aan de binnenzijde. Vrouwtjes *M. pavlovskyi* kunnen ook worden verward met beide hiervoor genoemde soorten, maar zij hebben geheel zwarte sternieten en lange haren op de ogen. Smit & de Bree (2014) geven een samenvattende tabel met determinatiekenmerken. Voor verdere kenmerken en om andere Europese *Melangyna*-soorten op naam te brengen kan men het beste de sleutel in Bygebjerg (2011) gebruiken.

NEDERLANDSE NAAM

Opvallend is dat de achterlijfsvlekken bij beide seksen met een dikke laag zilverachtige bestuiving bedekt zijn (fig. 6). Ook de Zweedse naam 'Silverflickblomfluga' refereert aan deze zilverachtige bestuiving (Bartsch et al. 2009). Daarom stellen we als Nederlandse naam voor: zilveren elfje.

BIOLOGIE

Het zilveren elfje *M. lucifera* is een voorjaarssoort, die samen vliegt met *M. barbifrons*, *M. lasiophthalma*, *M. pavlovskyi* en *M. quadrimaculata* Verrall, 1873 (Bygebjerg 2011). De Zweedse habitat wordt gevormd door open biotopen aan de rand van bossen (Bartsch et al. 2009). Dat komt overeen met de habitat in Recht (België). De Nederlandse habitat bestond echter uit een solitaire boswilg aan de oever van de Neder-Rijn in een

Figuur 6. Verspreiding van *Melangyna lucifera* in Nederland en België.

Figure 6. Distribution of *Melangyna lucifera* in the Netherlands and Belgium.

woonwijk. De Zweedse vliegtijd loopt van maart tot eind mei, de Nederlandse en Belgische data vallen mooi hier binnen (Bartsch et al. 2009).

VERSPREIDING

Melangyna lucifera is in Noordwest-Europa met zekerheid gemeld van het Scandinavisch schiereiland (Bartsch et al. 2009), Denemarken (Bygebjerg 2011), de Duitse Harz (pers. med. J.-H. Stuke), Rheinland-Pfalz (pers. med. F. Malec) en de Franse Ardennen (Speight 1993). In Nederland en België is de soort tot nu toe alleen uit het oosten bekend (fig. 6).

DISCUSSIE

Reemer et al. (2009) noemen de soort niet in hun lijst met soorten die in Nederland zouden kunnen

opduiken. Van de Meutter (2011) doet die voorstelling wel voor België. De recente vondsten doen vermoeden dat de soort haar areaal westwaarts aan het uitbreiden is. Een *Melangyna*-soort die zich eveneens uitbreidt is *M. pavlovskyi* (Violovitsh, 1956), die elders nieuw voor de Nederlandse fauna wordt gemeld (Smit & de Bree 2014). Bygebjerg (2011) meldt dat *M. lucifera* tezamen met *M. pavlovskyi* gevonden wordt in Denemarken. Dat blijkt tot nu toe nog niet het geval in Nederland en België. Het Nederlandse mannetje blijft de enige Nederlandse waarneming, ondanks uitgebreide zoektochten in de geschikte habitat in 2014. Ook zijn niet meer exemplaren uit België gemeld. Met de ontdekking van het zilveren elfje *M. lucifera* en het Sachalin-elfje *M. pavlovskyi* is het vangen van zweefvliegen in het vroege voorjaar een stuk spannender geworden. Het zal erg interessant zijn om de ontwikkeling van deze soorten de komende jaren te volgen.

DANKWOORD

Met dank aan Menno Reemer en John Smit voor hulp bij de determinatie en het opstellen van de tekst.

LITERATUUR

- Bartsch, H., E. Binkiewicz, A. Rådén & E. Nasibov 2009. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Tvåvingar: Blomflugor: Syrphinae. Diptera: Syrphidae: Syrphinae. – ArtDatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Bygebjerg, R. 2011. A new European species in the genus *Melangyna* Verrall, 1901 (Diptera, Syrphidae) – Entomologiske Meddelelser 79 (2): 143-151.
- Speight, M.C.D. 1993. Revision des syrphes de la fauna de France: 1. Liste des especes de la sous-famille des Syrphinae (Diptera, Syrphidae) – Bulletin de la Société entomologique de France 98 (1): 35-46.
- Reemer, M. W. Renema, W. van Steenis, Th. Zeegers, A. Barendregt, J.T. Smit, M.P. van Veen, J. van Steenis & L.J.J.M. van der Leij 2009.

De Nederlandse zweefvliegen (Diptera: Syrphidae).
– Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis,
KNNV Uitgeverij, European Invertebrate Survey -
Nederland, Leiden. [Nederlandse Fauna 8]
Smit, J.T. & E. De Bree 2014. Het Sachalin-elfje
Melangyna pavlovskyi nieuw voor Nederland

(Diptera, Syrphidae). – Nederlandse Faunistische
Mededelingen 42.
Van de Meutter, F. 2011. An annotated catalogue of the
hoverflies (Diptera: Syrphidae) of Belgium [Ein kom-
mentierter Katalog der Schwebfliegen (Diptera: Syr-
phidae) Belgiens] – Studia Dipterologica 18: 55-75.

SUMMARY

The hoverfly *Melangyna lucifera* new to The Netherlands and Belgium (Diptera: Syrphidae)

The hoverfly *Melangyna lucifera* Nielsen, 1980 is reported for the first time from the Netherlands, a male was caught near Arnhem on April 8, 2013. A search for the species in Belgium on the 24th of April resulted in one female collected near Recht in the Hautes Fagnes area in Belgium.

Elias de Bree
Diependalseweg 4
6813 GE Arnhem
ectemnius@gmail.com

Frank van de Meutter
Achterheide 16
3980 Gerhagen, Achterheide
frank.vandemeutter@bio.kuleuven.be

Jonas Mortelmans
Sint-Martensblindeken 37
9000 Gent
jonasmortelmans@gmail.com